

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนระหว่าง พ.ศ.2517 - ปัจจุบัน

นับตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เมื่อ พ.ศ.2480 เป็นต้นมา จนถึงปี พ.ศ.2516 ปรากฏว่า งานการศึกษานอกโรงเรียนได้ขยายไปอย่างกว้างขวาง จากประสบการณ์จากการจัดโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งประสบผลสำเร็จอย่าง คียิ่งใหญ่ ทำให้กรมสามัญศึกษามองเห็นแนวทางในการจัดและปรับปรุงงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ให้สนองความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น และนโยบายในการพัฒนาประเทศ การจัด ขบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่และสภาพการเรียนรู้ของประชาชน การ ระดมทรัพยากรและสรรพกำลังจากหน่วยราชการ เอกชน และท้องถิ่น การกระจายอำนาจในการ ตัดสินใจไปสู่ท้องถิ่นเพื่อความคล่องตัวในการดำเนินงาน การทดลองใช้สื่อทางการศึกษา เพื่อ ขยายบริการและลดค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงได้เสนอโครงการพัฒนา การศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้เงินกู้จากธนาคารโลก (World Bank) เป็นเวลา 5 ปี เพื่อ พัฒนาระบบบริหารและวิชาการให้รัฐบาลพิจารณา เงินกู้นี้จะนำไปใช้จ่ายในการดำเนินงาน 4 ประการคือ¹

1. การก่อตั้งศูนย์ค้นคว้าและพัฒนาการศึกษาผู้ใหญ่ประจำภาค 4 ภาค เพื่อกระจาย การพัฒนางานการศึกษาผู้ใหญ่ไปสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้งานสอดคล้องกับความต้องการและสภาพ ของท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาการศึกษาผู้ใหญ่ มุ่งไปสู่วิถีทางที่มีประสิทธิภาพ

¹ Adult Education Division, Non-Formal Education for National Harmony and Development, A Project for The Development of Locally Relevant Adult Education Programs, Bangkok, 1974, p.3.

2. การก่อตั้งศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตทั้งในชนบทและในเมือง เพื่อเป็นองค์กรในการประสานงาน ส่งเสริม นิเทศและติดตามผลการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งได้ขยายไปแล้วอย่างกว้างขวาง กับเพื่อหาทางส่งเสริมให้งานนี้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การริเริ่มโครงการวิทยุสื่อสารเพื่อการศึกษาจากระบบ สำหรับให้การศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีเวลาที่จะศึกษาจากกลุ่มการศึกษาที่อยู่นอกโรงเรียนต่าง ๆ

4. การก่อตั้งสำนักงานกลางเพื่ออำนวยความสะดวก ประสานงาน และส่งเสริมกิจกรรมทั้ง 3 ประการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวได้ผลตามเป้าหมาย กองการศึกษาผู้ใหญ่ จึงจัดตั้งสำนักงานโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนเป็นการภายใน เพื่อทำหน้าที่ประสานงาน บริหาร ส่งเสริม และติดตามผลการศึกษานอกโรงเรียน โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 7 งาน คือ งานบริหาร งานก่อสร้าง งานจัดซื้อจัดหา งานผู้เชี่ยวชาญ ศึกษาต่อและดูงาน งานศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาค งานศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด และงานการศึกษาทาง วิทยุและไปรษณีย์

ต่อมารัฐบาลได้อนุมัติให้ดำเนินงานโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 4 (2520-2524) และมีการลงนามในสัญญาเงินกู้ 5 ปี เริ่มตั้งแต่วันที่ 13 กันยายน 2519 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2525 เป็นวันสิ้นสุดสัญญา

ในปี พ.ศ. 2517 นี้ กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้เริ่มจัดกลุ่มสนใจ สอนวิชาอาชีพให้แก่ประชาชนตามชนบทต่าง ๆ โดยใช้หลักสูตรระยะสั้น 30 ชั่วโมง แต่ละกลุ่มจะต้องมีสมาชิก ตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป ซึ่งปรากฏว่าได้ผลดี มีประชาชนสนใจและสมัครเข้ารับการอบรมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ในปี พ.ศ. 2519 ได้ตั้งโครงการอาสาสมัครเคินสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการพระภิกษุสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และโครงการนักศึกษาวิทยาลัยครูสอน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

ในปี พ.ศ. 2520 รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งได้กำหนด การศึกษานอกระบบไว้ด้วย และได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524

ในปีเดียวกันนี้ ได้มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคขึ้นเป็นแห่งแรกที่ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และในปี ต่อมาได้มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง ที่จังหวัด ลำปาง สงขลา และราชบุรี ตามลำดับ ในเวลาเดียวกันก็มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด ขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ โดยตั้งตามกำลังงบประมาณแต่ละปีให้ครบทุกจังหวัด

ในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบงานบริหารการศึกษานอกระบบ โรงเรียนในประเทศไทยที่สำคัญมาก โดยมีการรวมงานกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา และ หน่วยงานในกรมอื่น ๆ บางหน่วยที่มีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กัน จัดตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียนขึ้น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 ซึ่งนับได้ว่า การพัฒนาระบบบริหารการศึกษานอกโรงเรียน โดยเฉพาะ หน่วยงานกลางให้สมบูรณ์เต็มรูป ได้บรรลุเป้าหมายหลังจากที่ได้เริ่มดำเนินงานการศึกษานอกระบบ โรงเรียนมาครบ 40 ปีพอดี

ในปีเดียวกันนี้ ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3-4 ทั่วประเทศโดยให้เริ่มใช้ตั้งแต่ภาคปลายของปีการศึกษา 2522 เป็นต้นไป

นโยบายในการจัดการศึกษา

ในโครงการขอกู้เงินจากธนาคารโลก กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของ การจัดการศึกษานอกระบบไว้ดังนี้¹

¹ Adult Education Division, Non - Formal Education For National Harmony and Development, P. 1.

1. เพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและวิจารณ์งานในการตัดสินใจ
2. เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้นำความรู้และทักษะที่ต้องการไปปรับปรุงคุณภาพในการดำเนินชีวิตของตนให้ดีขึ้น
3. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะที่พึงประสงค์ สำหรับนำไปใช้ในการศึกษาต่อด้วยตนเองหากว่ามีความสามารถพอ
4. เพื่อสร้างสรรค์โครงร่างที่จะสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ช่วยสนับสนุนความสามารถในการแก้ปัญหา และการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีเหตุผล ตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้รับทักษะ ทักษะคิด และความรู้ใหม่ ๆ ต่อเนื่องกัน เพื่อช่วยเขาเหล่านั้นในการปรับปรุงคุณภาพในการดำเนินชีวิตของตนให้ดีขึ้น

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบไว้ว่า ¹

รัฐพึงจัดให้มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน รวมทั้งให้มีภาคปฏิบัติที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในแต่ละระดับและประเภทการศึกษา
รัฐพึงเร่งจัดและสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นอันดับแรก

การศึกษาวิชาชีพในการศึกษานอกระบบโรงเรียน มุ่งให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกอาชีพระยะสั้นเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพที่ต้องการได้ หรือเพื่อฝึกเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดในอาชีพที่กำลังประกอบอยู่หรือที่จะประกอบต่อไปให้สมบูรณ์ หรือเพื่อสามารถประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้ดีขึ้น

¹แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520.

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ได้กล่าวถึงนโยบายในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้¹

เร่งส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางในรูปแบบต่าง ๆ หลายลักษณะให้สอดคล้องกับความสนใจ ความจำเป็น และความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

เป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 4 นี้ ก็เพื่อดำเนินการโดยมุ่งพัฒนาบุคคลและสังคมควบคู่กันไป เพื่อให้สัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และมุ่งเน้นการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 6 ปี ให้กว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรม พร้อมทั้งส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ประกอบอาชีพได้ดียิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้ผู้หลากหลายโอกาสทางการศึกษาได้รับการศึกษาเพื่อเป็นพลเมืองดี

จะเห็นได้ว่านโยบายในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในช่วงนี้ มุ่งพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ในด้านการดำเนินงานมุ่งจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ประสานสัมพันธ์กับการศึกษาในระบบโรงเรียน และให้สามารถสนองความสนใจและความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด ในขณะเดียวกันจะเร่งปรับปรุงระบบบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

การจัดองค์กรบริหารการศึกษา

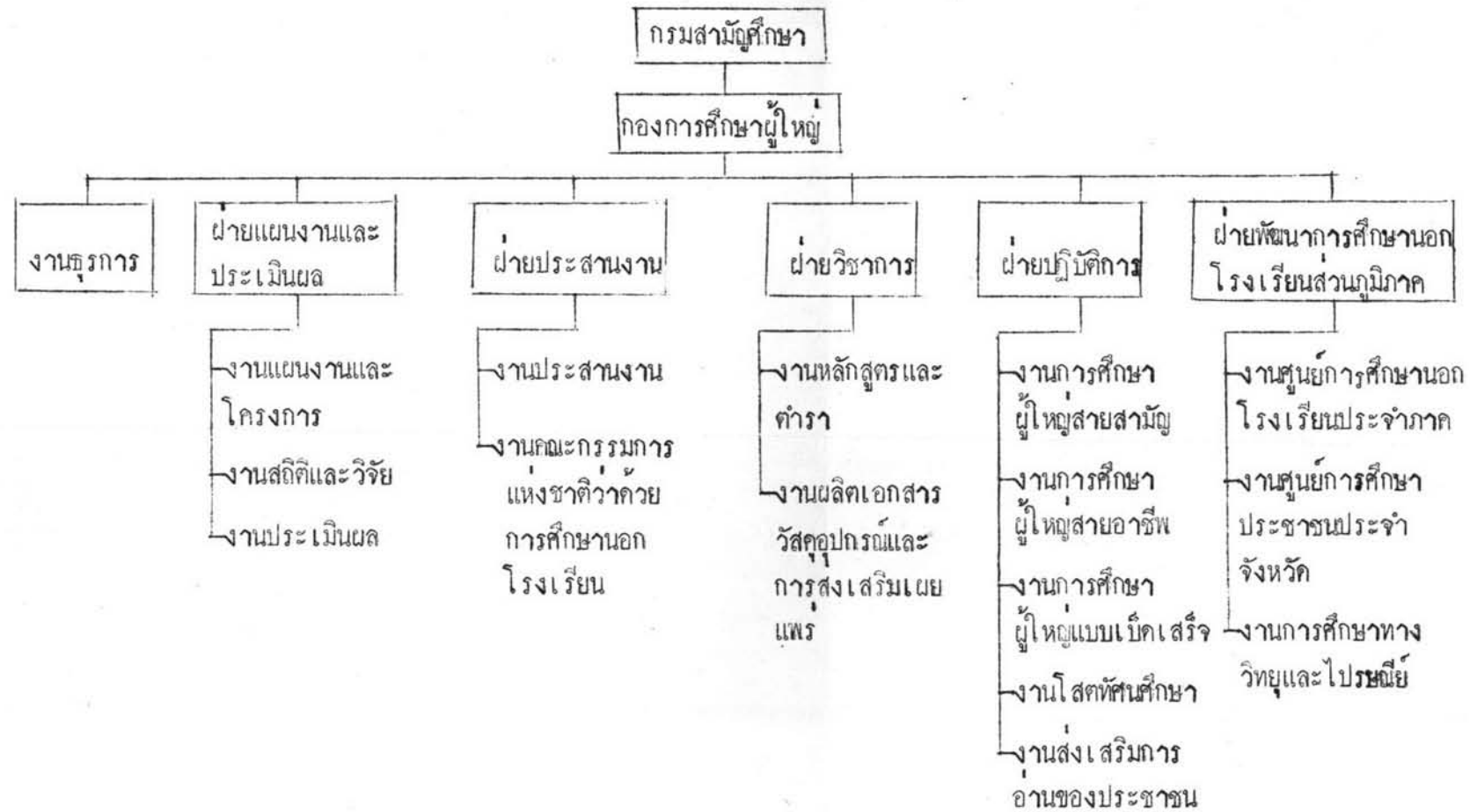
ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 271 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 2517 กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้จัดแบ่งส่วนราชการออกเป็น 5 ฝ่าย และงานธุรการ ดังแผนผังที่ 12

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4

พ.ศ. 2520-2524 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี, 2520),

แผนผังที่ 12

แสดงการแบ่งงานกองการศึกษาผู้ใหญ่ ที่ ก.พ. กำหนด

ที่มา : หนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร.0707/166323 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2520.

สำนักงานเลขาธิการกรม มีหน้าที่เกี่ยวกับ งานธุรการทั่วไปของกรม งานประชาสัมพันธ์ สารบรรณ การเงินและบัญชี พัสดุ การเจ้าหน้าที่ อาคารสถานที่ ควบคุมตรวจสอบและวิเคราะห์ การปฏิบัติงานของกองและงานต่าง ๆ ภายในกรม ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนและกฎหมาย

กองแผนงานและวิจัย มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ โรงเรียน เพื่อใช้ในการวางแผนและปรับแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว จัดทำและควบคุมงบประมาณ รวบรวมจัดทำสถิติและวิเคราะห์ ทำการวิจัย ประเมินผล และติดตามผลการ ปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการแห่งชาติว่า ด้วยการศึกษาออกโรงเรียน

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน มีหน้าที่วิเคราะห์พัฒนาและทดลองหลักสูตรการศึกษา นอกโรงเรียนทุกรูปแบบ วิเคราะห์และผลิตแบบเรียน คู่มือครู เอกสารประกอบหลักสูตร วัสดุ วิเคราะห์และวางแผนในการพัฒนาบุคลากร สร้างข้อทดสอบมาตรฐาน ผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์สำหรับ ชาวชนบท และเป็นศูนย์รวบรวมและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษานอก โรงเรียนของประเทศไทย

กองปฏิบัติการ มีหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผน จัดดำเนินงาน ให้บริการ ควบคุมดูแล และติดตามผลงานการศึกษาทุกรูปแบบ

ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มีหน้าที่ให้บริการ ปรับปรุง ส่งเสริมการเรียนการสอนใน ระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยศึกษาค้นคว้าและใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ จัดและดำเนินการวิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

ศูนย์บริการเพื่อการศึกษา มีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแบบเปิด สำหรับทุกคนที่ใฝ่ใจ หาคำความรู้ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยอิสระในวิชาการศึกษา ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ วัฒนธรรม

ในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทยที่มีความสำคัญเป็นอันมาก โดยมีการตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียนขึ้น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 มีหน้าที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อแก้ไขการไม่รู้หนังสือ ให้การศึกษาทดแทนแก่ผู้ที่ไร้โอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้การฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้น จัดบริการส่งเสริมการอ่าน จัดพิพิธภัณฑ์ทางการศึกษา การศึกษาทางสื่อมวลชน จัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบที่เหมาะสมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ การแก้ไขมีเหตุในชีวิตประจำวัน การพัฒนาชุมชนและความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย วางแผน วิจัย พัฒนาและฝึกอบรมเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนในความรับผิดชอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งจัดโดยหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งของรัฐบาลและเอกชนอุดหนุน ส่งเสริม และให้บริการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนแก่หน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนอื่น ในรูปแบบการอุดหนุน การฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตร และวัสดุอุปกรณ์การศึกษานอกโรงเรียน การประชุมสัมมนาเพื่อการปรับปรุงงานการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้รวบรวมรายงานกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาและหน่วยงานของกรมอื่น ๆ อีกบางหน่วย มารวมอยู่ในสังกัดและแบ่งส่วนราชการดังแผนผังที่ 13

แผนผังที่ ๑๖;

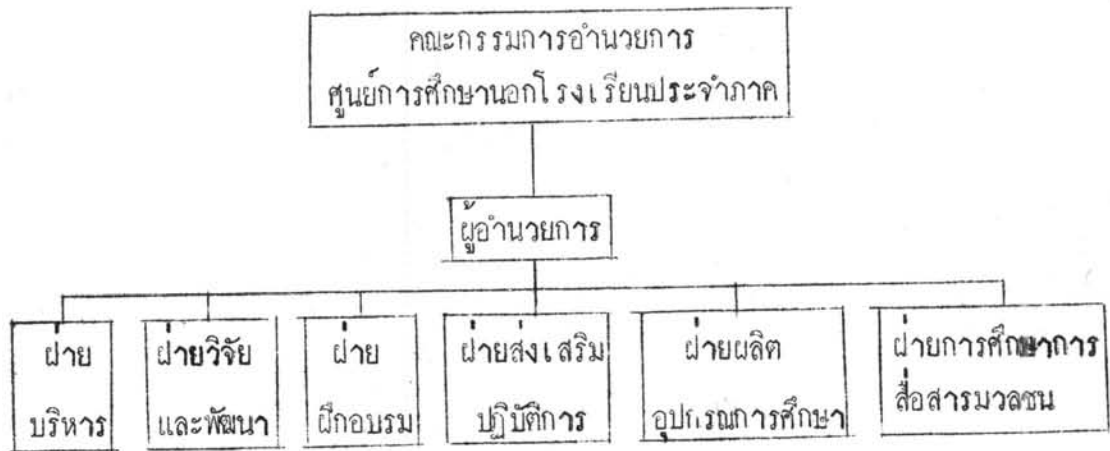
แสดงการแบ่งส่วนราชการกรมการศึกษานอกโรงเรียน

ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำภาค มีหน้าที่เป็นแหล่งวิชาการประจำภาคและรับผิดชอบงานการศึกษาออกโรงเรียนในจังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตของภาค มีการแบ่งส่วนราชการดังแผนผังที่ 14

แผนผังที่ 14

แสดงการแบ่งส่วนงานของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำภาค

1. ฝ่ายบริหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับการติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ควบคุมอัตรากำลัง งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่
2. ฝ่ายวิจัยและพัฒนา มีหน้าที่วิจัยโครงการทดลอง สร้างและพัฒนาหลักสูตร คู่มือครู แบบเรียน ติดตาม และประเมินผล
3. ฝ่ายฝึกอบรม มีหน้าที่ดำเนินการประชุมอบรม สัมมนา เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา
4. ฝ่ายส่งเสริมปฏิบัติการ มีหน้าที่ประสานงานโครงการกับหน่วยงานอื่น ๆ จัดโครงการทดลอง โครงการสาธิต เพื่อแก้ไขปัญหาเร่งด่วนตามที่ได้รับคำร้อง
5. ฝ่ายผลิตอุปกรณ์การศึกษา มีหน้าที่ผลิตเอกสาร วัสดุ และอุปกรณ์การศึกษา ตามความต้องการและเหมาะสมจากท้องถิ่น ให้ความช่วยเหลือในเรื่องเครื่องมือวัสดุทัศนศึกษา

6. ฝ่ายการศึกษาทางสื่อสารมวลชน มีหน้าที่จัดการศึกษาสำหรับประชาชน โดยใช้วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อมวลชนอื่นเป็นวิทยากรรวมในการฝึกอบรม

ศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด มีการแบ่งส่วนราชการตั้งแผนผังที่ 15

แผนผังที่ 15

แสดงการแบ่งส่วนงานของศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด

1. ฝ่ายบริหาร รับผิดชอบงานธุรการ การเงิน งานพัสดุ งานอาคารสถานที่
2. ฝ่ายปฏิบัติการ รับผิดชอบการให้บริการทางการศึกษาแก่ประชาชนนอกระบบ
3. ฝ่ายส่งเสริมการศึกษามวลชน รับผิดชอบการส่งเสริมการให้การศึกษาทางสื่อสารมวลชน

การบริหารงานบุคคล

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนระหว่าง พ.ศ. 2517
ถึงปัจจุบัน ไคแก

1. คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเดิมมีชื่อว่า คณะกรรมการอำนวยการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ ได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2517 ประกอบด้วย¹

(1) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	ประธาน
(2) อธิบดีกรมสามัญศึกษา	รองประธาน
(3) นายศรีพงษ์ สระวาดี	กรรมการ
(4) นายสุวิทย์ ยี่งวรพันธ์	กรรมการ
(5) คุณหญิง เลอศักดิ์ สมบัติศิริ	กรรมการ
(6) นายเกษม สุวรรณกุล	กรรมการ
(7) นายแพทย์ยุทธนา ศุขสมบัติ	กรรมการ
(8) นายปวย อึ้งภากรณ์	กรรมการ
(9) ผู้แทนคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ	กรรมการ
(10) ผู้แทนคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	กรรมการ
(11) หัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่	กรรมการและเลขานุการ
(12) หัวหน้าฝ่ายประสานงาน	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการนี้สิ้นสุดสภาพไปตามคณะรัฐมนตรีชุดเดิม แล้วคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นใหม่ประกอบด้วย บุคคลชุดเดิม และมีเพิ่มขึ้นใหม่อีก 5 ท่านคือ พระเทพโมลี (เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม) พระพรหมคุณาภรณ์ (เจ้าอาวาสวัดสระเกศ)

¹กรมการศึกษานอกโรงเรียน, คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน (เอกสารอัดสำเนา, 2523), หน้า 3-4.

นายพร อุกมพงษ์ นายอุทิศ นาคสวัสดิ์ และผู้แทน ก.พ. สำหรับเลขานุการแต่ใจจาก
ตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ ต่อมาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่และเปลี่ยนชื่อเป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกกระบบโรงเรียน พร้อมกันนั้นก็มีการปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการใหม่ ประกอบด้วย

(1) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	ประธาน
(2) ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	รองประธานคนที่ 1
(3) ปลัดกระทรวงมหาดไทย	รองประธานคนที่ 2
(4) ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
(5) ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
(6) ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
(7) ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
(8) ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	กรรมการ
(9) เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ	กรรมการ
(10) เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	กรรมการ
(11) เลขานุการคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและ
โทรทัศน์	กรรมการ
(12) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
(13) เลขาธิการ ก.พ.	กรรมการ
(14) อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
(15) อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
(16) อธิบดีกรมวิชาการ	กรรมการ
(17) อธิบดีกรมสามัญศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
(18) ผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่	กรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

ต่อมาได้มีการปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 24

กรกฎาคม 2522 ประกอบด้วย

(1) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	ประธานกรรมการ
(2) รองปลัดกระทรวงมหาดไทย	รองประธานกรรมการ
(3) รองปลัดกระทรวงกลาโหมหรือผู้แทน	กรรมการ
(4) รองปลัดกระทรวงสาธารณสุขหรือผู้แทน	กรรมการ
(5) รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หรือผู้แทน	กรรมการ
(6) รองปลัดกระทรวงอุตสาหกรรมหรือผู้แทน	กรรมการ
(7) รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐหรือผู้แทน	กรรมการ
(8) รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้แทน	กรรมการ
(9) เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
(10) เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติหรือ
ผู้แทน	กรรมการ
(11) อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์หรือผู้แทน	กรรมการ
(12) อธิบดีกรมการศาสนาหรือผู้แทน	กรรมการ
(13) เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติหรือผู้แทน	กรรมการ
(14) เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาเอกชนหรือผู้แทน	กรรมการ
(15) รองเลขาธิการ ก.พ. หรือผู้แทน	กรรมการ
(16) ผู้อำนวยการองค์การค้ำของคุรุสภาหรือผู้แทน	กรรมการ
(17) อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน	กรรมการและเลขานุการ
(18) หัวหน้ากองแผนงานและวิจัยกรมการศึกษานอก
โรงเรียน	กรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการชุดปัจจุบัน ได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2523 และเปลี่ยนชื่อเป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกกระบวนโรงเรียน ประกอบด้วย

(1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	ประธานกรรมการ
(2) ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	รองประธานกรรมการ
(3) รองปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
(4) รองปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
(5) รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
(6) รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
(7) รองปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
(8) รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	กรรมการ
(9) รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
(10) เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ	กรรมการ
(11) เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	กรรมการ
(12) อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
(13) อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
(14) เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	กรรมการ
(15) เลขาธิการคณะกรรมการศึกษาเอกชน	กรรมการ
(16) รองเลขาธิการ ก.พ.	กรรมการ
(17) ผู้อำนวยการองค์การคาคูสุสภา	กรรมการ
(18) อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน	กรรมการและเลขานุการ
(19) หัวหน้ากองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน	กรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

2. คณะกรรมการอำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนประจำภาค แต่งตั้งโดยกระทรวงศึกษาธิการ มีอธิบดีกรมสามัญศึกษาเป็นประธาน ศึกษาธิการเขตและจังหวัดที่ตั้งศูนย์ ผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอื่น ๆ ไม่เกิน 5 คน เป็นกรรมการ มีหน้าที่วางนโยบายกำหนดแนวทางประสานงานและให้คำปรึกษาแก่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน¹

3. คณะกรรมการอำนวยการศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ศึกษาธิการจังหวัดเป็นเลขานุการ และผู้แทนหน่วยงานต่าง ๆ ไม่เกิน 5 คน ทำหน้าที่วางนโยบายกำหนดแนวทางประสานงาน และให้คำแนะนำปรึกษาในการจัดการศึกษาออกโรงเรียนของจังหวัด²

4. คณะกรรมการดำเนินงานศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด ประกอบด้วย ศึกษาธิการจังหวัดเป็นประธาน หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์เป็นรองประธาน หัวหน้าศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัดเป็นเลขานุการ และผู้แทนหน่วยงานการศึกษาในจังหวัดเป็นกรรมการ มีหน้าที่วางโครงการ แผนงาน ส่งเสริมการดำเนินงานและให้คำปรึกษาในการดำเนินงานแก่ศูนย์การศึกษาประชาชน³

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานบุคคลในช่วงระยะระหว่าง พ.ศ. 2517 ถึงปัจจุบันที่สำคัญได้แก่

1. การขาดอัตรากำลังเนื่องจากในระยะนี้ได้มีการขยายงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ กำลังคนของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับปริมาณและคุณภาพของงานที่เพิ่ม ทำให้งานบางส่วนต้องล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

¹ กองการศึกษาผู้ใหญ่, ผลการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ปี 2521 หน้า 117.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

2. บุคลากรในฝ่ายปฏิบัติที่บรรจุในตำแหน่งลูกจ้างประจำไม่มีโอกาสก้าวหน้า จึงไม่มีกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ และพยายามค้นคว้าไปสู่หน่วยงานใหม่ที่ดีกว่า โดยเฉพาะครูอาสาสมัคร เกินสอน

3. ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการดำเนินงานของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นปัญหาสืบเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 ทำให้กระทรวงศึกษาธิการพยายามพัฒนารูปแบบโครงสร้างของคณะกรรมการให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตลอดมา ในปี พ.ศ. 2517 ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างของคณะกรรมการจากกรมการโดยตำแหน่งมาเป็นตัวบุคคลที่มีความสนใจในด้านการศึกษาและเยาวชน ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน และต่อมาในปี พ.ศ. 2518 ได้เพิ่มกรรมการฝ่ายสงฆ์เข้าร่วมด้วย ทำให้มีแนวคิดกว้างขวางและมีความคล่องตัวมากขึ้น ต่อมาคณะรัฐบาลของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของคณะกรรมการไปเป็นกรมการโดยตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง และตัดกรรมการภาคเอกชนออกไปด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างกรมการอีก โดยละระดับกรมการจากปลัดกระทรวงเป็นรองปลัดกระทรวง จนถึงปัจจุบัน คณะกรรมการชุดปัจจุบันก็มีการปรับปรุงโครงสร้างใหม่อีกโดยได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2523 แสดงให้เห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการได้พยายามพัฒนาและหารูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพตลอดมา

การจัดระบบการเงินเพื่อการศึกษา

ค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในระหว่างปี พ.ศ. 2517 ถึงปัจจุบัน ได้มาจากงบประมาณแผ่นดินร่วมกับเงินกู้จากธนาคารโลกตามโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงการเก็บค่าบำรุงการศึกษาของโรงเรียนผู้ใหญ่ ระดับที่ 3-๑ สายสามัญ จากการเก็บเป็นรายภาคมาเป็นระบบหน่วยกิต ในอัตราหน่วยกิตละ 15 บาท สำหรับงบประมาณการศึกษานอกระบบระหว่าง พ.ศ. 2517-2522 ปรากฏในตารางที่ 14

ตารางที่ 14

งบประมาณเพื่อการศึกษาอกระบบ ระหว่าง พ.ศ.2517-2522

ปีงบประมาณ	จำนวนเงิน (บาท)	เพิ่ม - ลด	
		+	-
2517	58,239,800		
2518	82,312,100	+ 24,072,300	
2519	123,714,700	+ 41,402,600	
2520	128,478,100	+ 4,764,000	
2521	259,709,400	+ 131,231,300	
2522	304,658,500	+ 44,949,100	

จากตารางที่ 14 จะเห็นได้ว่า งบประมาณเพื่อการศึกษาอกระบบโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสนใจและความสำคัญของการศึกษาอกระบบโรงเรียนมากขึ้น และมีนโยบายที่จะพัฒนาการศึกษาอกระบบโรงเรียนอย่างจริงจัง

แนวโน้มของการจัดการศึกษาอกระบบโรงเรียนในอนาคต

ตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ได้กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้¹

¹สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการสัมมนา เรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (2525-2529) (เอกสารอัครสาคูเนาเยี่ยมเล่ม, 2523), หน้า 33-34.

1. เรงร็คการสำรวจกลุ่มเป้าหมายประชากร เพื่อจัดลำดับความสำคัญและรัฐถึงสภาพปัญหา ควบคุมไปกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพเพื่อประชาชนในชนบทและในเมือง เพื่อสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ โดยเฉพาะในด้านการอาชีพ
2. เรงร็คในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สามารถประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนในกรพัฒนาประเทศ รวมทั้งการสร้างทักษะ ให้รู้จักคิด เป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และประกอบธุรกิจเป็น
3. เรงร็คและสนับสนุนให้ชุมชนมารับการะกับหน่วยงานของรัฐในการอบรมแม่และเด็ก โดยมุ่งกระจายไปยังชนบทท้องถิ่นทางไกลและแหล่งเสื่อมโทรมก่อน
4. เรงร็คการศึกษานอกโรงเรียนให้ประสาน เสริมสร้างและต่อเนื่องให้เพียงพอกับสิ่งที่การศึกษาในระบบโรงเรียนได้สร้างความรู้พื้นฐานไว้แล้ว สนับสนุนและส่งเสริมให้มีแหล่งวิทยากรและแหล่งนันทนาการในรูปต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับความรู้ ทักษะและความเพลิดเพลิน
5. ให้คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาออกโรงเรียนรับผิดชอบกำหนดคุณลักษณะ ความรับผิดชอบในงานการศึกษานอกโรงเรียนของแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งสร้างระบบการประสานงานในระดับนโยบาย ระดับวางแผน ระดับปฏิบัติการ การติดตามงานและการประเมินผลของหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าว เพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด
6. ให้ระคมทรัพยากรต่าง ๆ จากท้องถิ่น รัฐและเอกชน มาใช้ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและท้องถิ่น ทั้งนี้ให้ยึดหลักความพร้อมและการประหยัดเป็นสำคัญ เพื่อจะได้จัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กระจายออกไปอย่างทั่วถึง และเป็นสัดส่วนที่เหมาะสม
7. ให้มีกลไกการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับท้องถิ่น โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเองอย่างแท้จริง
8. ในด้านการฝึกอาชีพ ให้เรงร็คสร้างระบบเปิดให้ธุรกิจเอกชน มูลนิธิ และสมาคม มีบทบาทและร่วมมือกับรัฐในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น
9. เรงร็คปรับปรุงคุณภาพผู้ชำนาญการ โดยเฉพาะด้านการอาชีพตามความต้องการของท้องถิ่น ให้มีความรู้ความชำนาญในการจัดหรือส่งเสริมให้มีการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น

10. ครอบงำแนวความคิดให้ประชาชนตระหนักในความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ในสังคมเพื่อให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่จะส่งเสริมการเรียนรู้และเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ปลุกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ให้รู้จักทำประโยชน์แก่สังคมและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างสันติสุข

11. ส่งเสริมและสนับสนุนสื่อมวลชนใหม่บทบาทในการเผยแพร่ความรู้อันเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ เป็นสื่อในการถ่ายทอดค่านิยม ทศนคติที่ดี ตลอดจน จรรยา ศิลป วัฒนธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาระดับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของวางมาตรฐานการให้สื่อมวลชนจรรยาการและผลิตผู้จรรยาการเพื่อการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะปรับปรุงโครงสร้างของกรมโดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการเพิ่มเติมดังนี้¹

1. จะให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคต่าง ๆ เป็นราชการส่วนกลาง สังกัดกรมโดยตรง
2. ให้หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีฐานะเป็นกอง ๆ หนึ่ง เช่นเดียวกับหน่วยศึกษานิเทศก์ของกรมอื่น ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการ
3. ให้ศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัดต่าง ๆ เป็นหน่วยราชการส่วนภูมิภาค สังกัดจังหวัดนั้น ๆ และขึ้นตรงต่อสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด
4. จะเสนอกระทรวงและทำความเข้าใจกับกระทรวงให้ศึกษาธิการอำเภอ ศึกษาธิการจังหวัด และศึกษาธิการเขต เป็นเจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียน
5. จะขยายบุคลากรคือ ศึกษานิเทศก์ไปยังเขตและจังหวัดตามความจำเป็น

¹บรรจง ชูสกุลชาติ, "อินทิตีเป็คใจ", กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2522), หน้า 28.

สรุป

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ถึงปัจจุบัน รัฐได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นอันมาก ได้มีการจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้นทุกปีในอัตราที่สูงมาก ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งพัฒนาระบบบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน... ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยการพัฒนาองค์กรบริหารงานกลางขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกรม และการจัดตั้งศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาค และศูนย์การศึกษาประชาชนจังหวัด เพื่อกระจายระบบบริหารไปสู่ท้องถิ่น อันจะทำให้การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกันกับความต้องการของประชาชนยิ่งขึ้น